

IN MEMORIAM DR P. H. KRAMER, ARTS, IN
LEVEN GENEESHEER-DIRECTEUR VAN HET
GEMEENTE ZIEKENHUIS AAN DE BERGWEG

DOOR F. A. SCHALIJ

DE 10de Maart 1950 was de aula van de begraafplaats Westerveld geheel gevuld door hen, die voor het laatst blijk wilden geven van hun dank, waardering en bewondering voor alles wat door wijlen dr P. H. Kramer in zijn uiterst werkzaam en vruchtbaar leven was gedaan voor de gemeente, zijn assistenten en het ziekenhuispersoneel, voor zijn collega's en bovenal voor zijn patiënten. Reeds vroeger op de morgen was voor een zeer groot auditorium in het Bergweg-ziekenhuis een wijdingsdienst gehouden waarin ds S. H. N. Gorter en de burgemeester van Rotterdam het woord voerden. Zij beiden brachten hulde aan de overledene. Daarna las de zoon nog een door dr Kramer vóór zijn dood opgestelde afscheidsgroet voor.

In Westerveld werd het woord gevoerd door prof. Van Lochem uit naam van de redactie van het Ned. Tijdschr. v. Geneeskunde, terwijl door mij uit naam van alle geneesheren van Rotterdam afscheid van de betreurde collega werd genomen, en ik kon daarbij zonder enige terughouding zeggen, dat zijn heengaan door alle Rotterdamse artsen: ambtenaren, huisartsen en specialisten als een zeer groot gemis werd gevoeld en dat niet alleen om zijn kennis maar ook, ja evenzeer om zijn persoonlijke eigenschappen.

Dat de grote afstand van Rotterdam naar Westerveld, waar de verassing zou plaats vinden, geen beletsel was voor zo velen om aldaar aanwezig te zijn, was reeds een bewijs, dat Kramer een bijzondere plaats had ingenomen. Waaraan had hij dat te danken?

Laat mij eerst beginnen met in het kort zijn levensloop te schetsen.

Hij werd geboren 27 April 1888 te Winterswijk, in 1905 ingeschreven als medisch student te Amsterdam en op 25 November 1911 tot arts bevorderd. Spoedig daarna werd hij aangesteld als assistent op de interne afdeling van het Berg-

weg ziekenhuis, waar dr H. Burgerhout toen nog hoofd was, en later dr Hekman. Van 1914–1917 was hij gemobiliseerd als officier van gezondheid te Willemstad. In die tijd bereidde hij zijn proefschrift voor over *Orthostatische albuminurie bij soldaten*. Hij profiteerde als een der eersten van de wet *Limburg*. Als promotor trad prof. Pel op. Van 1919 tot 1921 was hij controlerend geneesheer bij de G.G.D. te Rotterdam en tevens uitwonend assistent van het Bergweg-ziekenhuis met als voornaamste opdracht werkzaam te zijn in de barakken waar toen de vlektyphuspatiënten waren ondergebracht. In 1921 werd hij benoemd tot eerste geneesheer van dat ziekenhuis en in 1945 tot geneesheer-directeur.

Kramer was een man met grote gaven van verstand en hart. Door deze eigenschappen en door zijn eenvoud, zijn evenwichtigheid, zijn rustig optreden, dat niet naliet vertrouwen te scheppen en zijn grote arbeidskracht heeft hij zich een uitzonderlijke positie weten te scheppen niet alleen in Rotterdam maar men mag gerust zeggen in het gehele land. Wij Rotterdammers, die hem niet enkel uit zijn geschriften kennen, maar hem ook zo vaak aan het woord hoorden, weten hoe uitnemend hij zijn ervaringen en gedachten kon mededelen: nooit aggressief maar kalm, rustig en toch beslist.

Ik schreef zo juist: zijn geschriften. Het aantal artikelen dat hij schreef is buitengewoon groot: ± 100 . Een groot deel daarvan was gewijd aan infectieziekten.

In 1918–1919 behandelde hij 141 vlektyphuspatiënten te Rotterdam. De ziekte was geïmporteerd door Poolse landverhuizers. Hij werd door die grote ervaring de consulent bij verdachte gevallen en menige reis maakte hij daarvoor.

In 1929 onderbrak hij zijn vakantie om zich bezig te houden met een pokkenepidemie, die in Rotterdam was opgetreden. Van de 318 gevallen in het gehele land behandelde hij er 118. Op dat gebied kreeg hij dus ook een grote ervaring en talrijk waren zijn publicaties en lezingen daarover, en nog niet lang voor zijn dood uitte hij een alarmkreet met betrekking op onze repatriërende militairen uit Indonesië. De infectieziekten hielden zijn geest en pen steeds bezig.

Zo schreef hij over typhus, de ziekte van *Weil* te Rotterdam, meningitis, de ziekte van *Baug*. Deze artikelen ver-

schenen in het Ned. Tijdschr. voor geneeskunde, of de Geneeskundige bladen of het Geneeskundig Tijdschrift voor Ned.-Indië.

Maar ook op andere gebieden, ja, men mag zeggen op alle gebieden der inwendige geneeskunde werd door hem gewerkt en de geneeskundige litteratuur verrijkt met zijn kennis en ervaring. Zo schreef hij over rheuma, chlorose voorheen en thans, polyserositis, nierlijden etc. etc.

In de Aanwinsten op diagnostisch en therapeutisch gebied (oude reeks) schreef hij een artikel over spoedeisende gevallen in de interne kliniek: meningococcensepsis-, croup en pseudocroup, cerebrale vorm van acuut gewrichtsrheuma. In diezelfde reeks verscheen een hoofdstuk Roodvonk-Tetanus; terwijl in de nieuwe serie „Nierziekten”, door hem de „acute glomerulonephritis” werd bewerkt.

In „De ouderdom van geneeskundig standpunt beschouwd” schreef hij – van zelf sprekend – het hoofdstuk „De infectieziekten op hoge leeftijd”.

Het is niet doenlijk alles aan te geven wat Kramer heeft geschreven, maar de genoemde artikelen behoren wel tot de voornaamste van zijn medisch-letterkundig oeuvre. Bij het lezen van al deze artikelen komt men onder de indruk van zijn nauwgezetheid en grote belezenheid, maar tevens toonde hij hierdoor tot welk een voornaam clinicus hij zich had ontwikkeld. En hoe prettig en gemakkelijk laten zij zich lezen, want ook in de kunst van het schrijven reikte hij ver uit boven de middelmaat. Zijn kennis der medische litteratuur was uitermate groot, zowel van de nieuwere als van de oudere, want ook deze werd door hem vaak geraadpleegd o.a. Dieulafoye en zijn leermeesters Pel en Ruitinga stonden bij hem in grote ere. Bij dit alles werd hij gesteund door een sterk geheugen en een grote nauwgezetheid en ordelievendheid.

Van het oudste medische gezelschap hier ter stede „In Sociorum Salutem” was hij het trouwste en ijverigste lid. Nooit sloeg hij een der maandelijks vergaderingen over en altijd deed hij belangrijke en leerrijke mededelingen. Juist in dit gezelschap was er gelegenheid hem te leren kennen als een aangenaam prettig joviaal mens, eenvoudig, wars van

alle geleerdheid. Hoe kon hij genieten van geestige kwinkslagen en hoe kon hij een goede maaltijd waarderen! Bij het eeuwfeest van dit gezelschap gaf hij een voortreffelijk historisch overzicht¹).

Door al deze eigenschappen: grote medische kennis, grote ervaring en groot klinisch inzicht werd hij de gezochte consulent in Rotterdam en daarbuiten en hierbij hielpen hem ook zijn menselijke eigenschappen en zijn door de patiënten gevoeld medeleven met hen, terwijl zijn gevoelig hart hem ook dwong tot sociale arbeid.

Is het wonder dat zo iemand nog tot allerlei ander werk werd geroepen?

Hij was de leider van de rubriek „Actuele vraagstukken” van het Ned. Tijdschrift, hij was een uitnemend docent aan de Rotterdamse artsencursus, lid van de sociaal-hygiënische commissie van de Kon. Ned. Mij t.b.d. Geneeskunst, hoofdbestuurslid van het sanatorium te Hellendoorn, bestuurslid van het Rotterdamsch Koepokgenootschap, lid van het bestuur van het klinisch genootschap, lid van het Bataafsche genootschap en van het Prov. Utrechtsch genootschap etc. etc. Maar ook was hij voorzitter van de afdeling Rotterdam der Kon. Ned. Mij. t.b.d. Geneeskunst.

Dat hij ook lid was van het genootschap voor natuur-, genees- en heilkunde vergat ik nog te vermelden.

Kramer schreef niet alleen zuiver geneeskundige artikelen. In het Rotterdams Jaarboekje van 1947 schreef hij een artikel: Het gemeenteziekenhuis aan de Bergweg in de oorlogsjaren (1940-1945). Uit dit artikel blijkt hoe vaardig zijn pen was. Iedere Rotterdammer zal bij het lezen daarvan weer in zijn herinnering terug vinden de vreselijke uren van het bombardement en de brand (Mei '40). Hoe goed is beschreven alles wat in het ziekenhuis, dat gespaard bleef, waar het Cool-singel ziekenhuis verwoest werd, geschiedde. Maar ook de verdere geschiedenis vindt een levendige en heldere beschrijving.

In het jaarboekje 1948 schreef hij: Rumor in casa in de Rotterdamse Medische Wereld van 1730”, waarin op geestige wijze de controverse tussen geneesheren en chirurgijns wordt beschreven en we tevens een inzicht krijgen in de toen zo

geheel andere verhoudingen. Wanneer nu zoals toen de geneesheren in het openbaar en in geschrifte elkander zouden te lijf gaan, zouden Afdelingsraad en Tuchtcollege voor gans andere zaken komen te staan dan op de huidige dag.

In zijn laatste jaren stelde hij zeer veel belangstelling in de pogingen om de Rotterdamse ziekenhuizen in te schakelen in de praktische opleiding der studenten en om een goede samenwerking te krijgen tussen de faculteiten en een in Rotterdam te stichten klinische school. Dat hij dit niet meer heeft mogen beleven evenmin als de voltooiing van de in aanbouw zijnde nieuwe rechtervleugel van het Bergweg ziekenhuis, betreurde hij zeer, zoals uit zijn door de zoon overgebrachte woorden bij de wijdingsdienst bleek.

Bij al het werk dat hij deed en waarvan zijn geschriften o.a. uiting gaven, had hij nog veel andere zaken, die hem vaak als ontspanning bezig hielden.

Hij las gaarne geschiedkundige boeken en vertaalde met veel hoofdbrekens uit het Italiaans het sectieverslag van Napoleon I.

Vele romans en diverse politieke en niet-politieke tijdschriften werden door hem gelezen om van alles goed op de hoogte te zijn. Gaarne ging hij naar de schouwburg of naar de bioscoop.

Vermeldenswaard is zijn grote en rijke verzameling legpenningen op keurige wijze gerangschikt. Prachtige exemplaren zijn er onder.

Het maken van smalfilms was een hobby van hem.

Stapels films, waaronder van historische waarde (Rotterdam voor de brand) verlucht met opschriften, heeft hij nagelaten.

Veel hield hij van reizen en bijna alle belangrijke badplaatsen van Europa heeft hij bezocht om van de behandelingsmethode op de hoogte te zijn. In 1936 in *Pistyan* onderging hij alle soorten modderbaden en modderpakkingen en zweetkuren om aan den lijve deze methode te leren kennen.

Ordেলievend en encyclopedisch als hij was, hield hij het familiearchief nauwkeurig bij, terwijl zijn eigen „*historia morbi*” daarin niet ontbreekt.

Eigen *historia morbi*, ja 5 jaar reeds wist hij welke ziekte

hij had, maar hoe moedig heeft hij die kennis gedragen: zij heeft hem in zijn arbeid en in zijn optreden naar buiten niet in het minst beïnvloed!

Wie zal, na dit alles gelezen te hebben, ontkennen dat met Kramer een zeer bijzondere figuur in de Rotterdamse medische wereld is heengegaan, ja men mag zeggen in de Nederlandse medische wereld? Maar wij, Rotterdamse geneesheren, die hem bijna dagelijks ontmoetten, zullen het verlies van zulk een collega bijzonder gevoelen; hij zal niet licht worden vergeten.

1) Waarin hij tegelijk beschreef de voormalige klinische school te Rotterdam. Want het gezelschap werd opgericht 27 September 1840 door studenten van die school, zogenaamde „clinisten”. De school bestond van 1828 tot 1866.